

Identiti Etnik Minoriti di Malaysia: Antara Realiti Sosial Tafsiran Autoriti dan Tafsiran Harian

Ethnic Minority Identity in Malaysia: Between Authority-defined and Everyday-defined Social Reality

PUE GIOK HUN & CHARANJIT KAUR

ABSTRAK

Soal etnisiti dan identiti etnik kekal hangat dalam kancah kehidupan bermasyarakat di Malaysia. Walaupun mempunyai kesedaran etnik yang tinggi, tidak ramai yang mengenali atau mengetahui tentang kumpulan-kumpulan etnik lain, khususnya mengenai kumpulan-kumpulan etnik minoriti. Artikel ini mempunyai dua tujuan iaitu mengetengahkan dua kes identiti etnik minoriti di Malaysia dan mengkaji kesan stereotaip sosial kepada interaksi kumpulan etnik minoriti tersebut dengan masyarakat umum. Menggunakan pendekatan dua realiti sosial (Shamsul 1996), kajian dilakukan ke atas dua kumpulan etnik minoriti iaitu Cina Peranakan di Kelantan dan Punjabi Sikh di Kuala Lumpur. Kajian mendapati identiti etnik Cina Peranakan Kelantan dan Punjabi Sikh jauh berbeza daripada stereotaip yang dikaitkan dengan kecinaan dan keindiaan dalam arus perdana; identiti Cina Peranakan Kelantan misalnya, kuat dipengaruhi oleh elemen budaya tempatan manakala identiti Punjabi Sikh adalah bertunjangkan kepada elemen agama Sikh. Walaupun tinggal dalam dua kawasan yang mempunyai indeks kepelbagaian etnik yang berbeda, kedua-dua kumpulan etnik minoriti ini didapati menghadapi dua masalah sepunya iaitu salah identiti dan konotasi negatif dalam ethnonym. Masalah ini cenderung dihadapi dalam interaksi dengan golongan awam dalam arus perdana di luar lokaliti mereka. Dapatan kajian ini menunjukkan bahawa masyarakat di Malaysia mempunyai kesedaran dan pengetahuan yang cetek mengenai kumpulan etnik minoriti yang ada di negara ini. Ini dapat dikaitkan dengan penekanan kepada pendekatan 'tafsiran autoriti' yang disusul daripada ilmu dan cara kolonial dalam mengurus kepelbagaian etnik yang ada. Selepas suatu masa, pengetahuan ini menjadi fakta sosial yang diterima, berleluasa dan dominan dalam masyarakat tersebut.

Kata kunci: Identiti etnik; minoriti etnik; Cina Peranakan; Punjabi Sikh; realiti sosial

ABSTRACT

Questions of ethnicity and ethnic identity remain ardent in Malaysian community life. Despite having a high ethnic awareness, not many people recognize or fully understand other ethnic groups, particularly minority ethnic groups. This article has two purposes, namely to highlight two cases of minority ethnic identity in Malaysia and to examine the effect of social stereotyping on minority ethnic group's interactions with the Malaysian public. By using Shamsul's (1996) two social reality approach, a study was conducted on two ethnic minorities, namely the Peranakan Chinese of Kelantan and the Sikh Punjabi of Kuala Lumpur. The study found that the Kelantan Chinese Peranakan and Sikh Punjabi ethnic identities are very different from mainstream stereotypes associated with Chineseness or Indianness; Kelantan Peranakan Chinese identity, for example, is strongly influenced by elements of local culture, and the Sikh Punjabi identity is rooted in Sikh religious elements. Although living in two areas with different ethnic diversity indexes, it was found that both ethnic minority groups shared the mutual problems of mistaken identity and negative ethnonymic connotations. These problems were most often faced during interaction with the mainstream general public when outside of the respective ethnic minority's immediate locality. These findings show that Malaysian society has only skin-deep awareness and knowledge about ethnic minority groups living within the country. This can be attributed in part to the overemphasis of 'authority-defined' perspective that traced back to colonial knowledge on, and methods of, managing ethnic diversity. Over time, this knowledge has become an accepted, pervasive and dominant social fact in the society.

Keywords: Ethnic identity; ethnic minority; Peranakan Chinese; Sikh Punjabi; social reality

PENGENALAN

Soal etnisiti kekal hangat dalam kancah kehidupan bermasyarakat di Malaysia. Sebagai masyarakat pluralistik yang terdiri daripada lebih 70 kumpulan etnik dengan adat resam, nilai dan kepercayaan, bahasa dan agama yang berbeza, soal etnisiti berada di tampuk teratas dalam senarai sembilan kontradiksi yang harus diselesaikan sebelum Malaysia dapat mencapai perpaduan yang diidamkan (Shamsul 2014)¹. Persoalannya, daripada aspek apa dan bagaimana ia harus diselesaikan?

Wacana mengenai etnisiti di Malaysia sama ada dalam ruang akademik mahupun media massa hari ini adalah cenderung berkisar kepada tiga kategori etnik utama iaitu Melayu, Cina dan India. Pembentukan wacana sebegini adalah dipengaruhi oleh sejarah Malaysia sebagai negara bekas tanah jajahan British yang berpusat di Semenanjung (Hirschman 1987, 2013; Mansor 2012). Sistem pengkategorian etnik diperkenalkan di Negeri-negeri Selat melalui banci bermula secara rasmi daripada 1871 (Hirschman 1987). Ia diubahsuai mengikut perkembangan dan keperluan semasa sehinggalah menjadi seperti bentuk yang ada pada sekarang setelah diwarisi oleh Malaysia selepas mencapai kemerdekaan pada 1957 (Hirschman 1987). Sejak lebih daripada setengah abad sistem pengkategorian sebegini diaplikasikan dalam masyarakat Malaysia melalui pelbagai aktiviti urus tadbir, kewujudan kategori-kategori etnik ini dilihat tidak lagi sekadar dalam bentuk metafizikal (Jenkins 2000). Keadaan ini berlaku pandangan mereka dipengaruhi oleh sudut pandangan mereka sebagai ahli dalam sesebuah kumpulan etnik. Dengan perkataan lain, kategori etnik dianggap sebagai seerti dengan kumpulan etnik.

Dalam amalan tadbir urus di Malaysia, keadaan ini menyebabkan hubungan etnik di Malaysia sering digambarkan sebagai berbentuk silinder, wujud secara terpisah dan mempunyai sempadan etnik yang tebal (Barth 1969). Sarjana seperti Miles dan Brown (2003) dan Holst (2012) pula melihat setiap kumpulan etnik sebagai menggunakan kesedaran etnik yang disemai dari generasi ke generasi melalui proses *ethnicization* untuk bergerak sebagai satu kolektif dalam persaingan dengan kumpulan-kumpulan etnik lain untuk memenuhi keperluan masing-masing. Malah, ciri ini menyebabkan masyarakat di Malaysia dianggap sebagai satu contoh klasik konsep 'masyarakat plural' oleh Furnivall (1983) di mana kumpulan-kumpulan etnik yang berbeza etnisiti hidup bergaul tetapi tidak bersebuti.

Pandangan-pandangan golongan *structuralist* ini melihat kepelbagaian etnik dalam konteks makro atau *top-down* yang menyebabkan setiap kategori etnik tampil sebagai homogenus (Banton 2011). Bagi Banton, pendekatan *top-down* sebegini seharusnya diiringi dengan pendekatan *bottom-up* yang dapat menyerlahkan

hubungan antara agensi dengan struktur (Banton 2011). Pandangan ini menyokong Shamsul (1996) yang melihat setiap realiti sosial sebagai terbentuk daripada dua pendekatan yang saling melengkapi iaitu pendekatan tafsiran autoriti dan tafsiran harian.

Realiti sosial tafsiran autoriti adalah pendekatan yang melihat sesuatu fenomena sosial menerusi kaca mata ahli-ahli yang mempunyai kedudukan yang berautoritatif, tetapi tidak terbit dalam fenomena sosial tersebut secara langsung. Kepelbagaian etnik dalam masyarakat, apabila dilihat melalui pendekatan ini, cenderung digambarkan sebagai umum, seragam dan statik. Gambaran mengenai sesebuah kategori etnik misalnya, dibina berdasarkan identiti kolektif yang menekankan penanda-penanda identiti etnik yang paling menyerlah untuk membezakannya dengan kategori etnik lain. Akibatnya, pendekatan tafsiran autoriti tidak mampu memberikan gambaran kepelbagaian etnik dalam masyarakat yang dinamik lagi pelbagai yang wujud dalam kehidupan harian. Kepelbagaian etnik dalam kehidupan seharian hanya dapat diserlah atau dilihat menerusi satu lagi pendekatan yang lebih mikro iaitu tafsiran harian. Melalui pendekatan ini, identiti etnik digambarkan sebagai 'artikulasi pengalaman peribadi' di mana gambaran tentang siapa diri pelaku sebagai ahli kumpulan etnik, terbit dan dipengaruhi oleh pengalaman yang dilalui mereka dalam kehidupan seharian (Shamsul 1996). Hubungan antara pendekatan tafsiran autoriti dan tafsiran harian dapat diibaratkan seperti syiling yang mempunyai dua muka di mana setiap satu muka saling melengkapi dan memerlukan antara satu sama lain. Pada masa yang sama kedua-dua muka syiling tersebut mempunyai bahagian yang bertindan-lapis yang menunjukkan keterikatan yang rapat antara keduanya. Keupayaan pendekatan dua realiti sosial ini untuk memberi gambaran yang holistik mengenai sesuatu fenomena sosial yang dikaji adalah satu kelebihan daripada penggunaan pendekatan *top-down* atau *bottom-up* sahaja. Justeru itu, penulisan artikel ini adalah berpandukan kepada pendekatan dua realiti sosial.

Dalam memerhatikan wacana etnisiti dalam senario masyarakat di Malaysia, Shamsul (1996) mendapati bahawa wacana mengenai etnisiti dan identiti etnik di negara ini sering memberi penekanan lebih kepada pendekatan tafsiran autoriti; manakala pendekatan tafsiran harian disentuh sepintas lalu ataupun langsung diabaikan. Ini adalah kerana pendekatan tafsiran autoriti dilihat sebagai lebih berautoritatif dan berwibawa berbanding dengan pendekatan tafsiran harian. Polemik ini adalah jelas dalam konteks identiti kumpulan etnik minoriti. Bagi tujuan artikel ini, kumpulan etnik minoriti didefinisikan sebagai kumpulan-kumpulan etnik yang mempunyai saiz populasi lebih kecil dan etnisiti yang berbeza daripada golongan arus perdana dalam kategori etnik yang sama. Golongan arus perdana bagi kategori etnik Cina dan India misalnya, adalah

terdiri daripada mereka yang kedatangannya dikaitkan dengan gelombang penghijrahan besar-besaran dalam abad ke-19. Sejarah kedatangan golongan inilah yang lazim disentuh secara sepintas lalu dalam huraian pembentukan masyarakat majmuk di Tanah Melayu pada era kolonialisme British. Lazimnya, huraian yang dimaksudkan adalah tidak jauh berbeza dengan contoh di bawah yang dipetik daripada Buku Modul Hubungan Etnik yang merupakan rujukan utama Kursus Hubungan Etnik di institusi pengajian tinggi awam:

Perbincangan tentang pembentukan masyarakat pluralistik di Malaysia kerap kali tertumpu kepada tiga kelompok etnik utama, iaitu Melayu, Cina dan India walaupun sebenarnya terdapat pelbagai suku kaum lain ... Sebelum tahun 1848, hampir kesemua penduduk Tanah Melayu terdiri daripada orang Melayu. Namun demikian, perkembangan perusahaan bijih timah yang bermula pada pertengahan abad ke-19 dan perusahaan getah pada awal abad ke-20 mengakibatkan penghijrahan orang Cina dan India secara besar-besaran ke Tanah Melayu.

(Shamsul 2012: 34)

‘Ilmu kolonial’ sebegini yang dirujuk dan dipetik berulang-ulang kali telah diterima dan dihayati oleh ahli masyarakat (Shamsul 2012) khususnya melalui proses sosialisasi dalam sistem pendidikan formal (Zaki 2010). Penggunaan ciri-ciri umum yang terkandung dalam maklumat sekunder dan bukannya berdasarkan pengalaman peribadi dalam membuat andaian seterusnya membawa kepada terbentuknya stereotaip mengenai sesebuah kumpulan etnik (Ismail 1998). Sebagai contoh, etnik Melayu dikaitkan dengan penanda-penanda seperti makanan halal, pakaian baju kurung atau baju Melayu, bertudung bagi kaum perempuan, beragama Islam dan berkulit sawo matang. Etnik Cina pula sinonim dengan penggunaan penyepit, berbahasa Mandarin (justeru tidak fasih berbahasa Melayu), berpakaian cheongsam, berkulit kuning langsung. Manakala pemakaian sari dan dotti, penggunaan rempah ratus dalam masakan, berbahasa Tamil dan beragama Hindu dianggap sebagai penanda eksklusif bagi orang India (*cf.* Aloysius 2013; Faisal et al. 2010; Farah Azalea 2008; Shamsul 2006; Tong 2006).

Selain daripada budaya popular, stereotaip etnik dan persepsi kewujudan kumpulan etnik secara terpisah turut berlaku dalam dunia akademik. Dalam analisis kritikal ke atas konsep-konsep ‘Melayu’ dan ‘kemelayuan’ misalnya, Shamsul (2001) mendapati konsep-konsep utama yang berkait dengan kategori etnik Melayu telah dianggap sebagai semula jadi di mana “...[t]he old ‘addiction’ to ethnicised knowledge, a prominent manifestation of orientalism, is still very strong, so it seems...” (Shamsul 2001: 70). Pandangan beliau jelas ada kebenarannya terutamanya dalam penyelidikan-penyelidikan yang berorientasikan polisi awam dan politik. Sebagai contoh, profil responden

bagi survei-survei yang dijalankan oleh Merdeka Center (*cf.* 2013a; 2013b) dinyatakan sebagai terdiri daripada responden etnik Melayu, Cina dan India tanpa disertai dengan huraian atau definisi konsep, seolah-olah membayangkan setiap kategori etnik tersebut mempunyai keanggotaan yang homogenus dan seragam identitinya.

Dalam masyarakat pluralistik yang dikatakan mengalami polarisasi etnik sebegini (Kua 1987), tidak hairanlah jika kajian menunjukkan bahawa mereka dikatakan mempunyai kesedaran etnik yang jelas (Chin et al. 2014). Sungguhpun begitu, kesedaran etnik tersebut adalah bersifat dalaman dan bukannya luaran. Dengan perkataan lain, ahli masyarakat yang merupakan ahli kepada kumpulan etnik tertentu, mempunyai kesedaran yang tinggi mengenai etnik sendiri tetapi pada masa yang sama mempunyai kurang pengetahuan tentang etnik-etnik lain (Chua et al. 2013; Hariati 2011). Ini lebih ketara dalam konteks pengetahuan mereka mengenai kumpulan etnik minoriti seperti komuniti-komuniti pribumi di Sabah dan Sarawak, dan komuniti-komuniti di luar arus perdana seperti orang asal, Siam dan Hui Muslim; malah komuniti-komuniti yang terbentuk daripada amalgamasi sosial seperti Chetti, Jawi Peranakan, Kristang dan Chindian di Semenanjung.

Berlatar belakangkan landskap sosial sebegini, artikel ini mempunyai dua tujuan. Pertamanya ialah untuk mengetengahkan kumpulan etnik minoriti yang kurang dikenali golongan arus perdana dalam masyarakat di Malaysia. Ini dilakukan dengan mengupas dan mengenal pasti sejarah dan identiti kumpulan etnik minoriti tersebut. Tujuan kedua ialah untuk mengkaji kesan pembawaan identiti tersebut dalam interaksi antara kumpulan etnik minoriti dengan masyarakat umum. Dua kumpulan etnik minoriti yang dipilih sebagai kes kajian ialah Cina Peranakan di Kelantan dan Punjabi Sikh² di Kuala Lumpur yang masing-masing terangkum dalam kategori etnik Cina dan India. Pemilihan kedua-dua komuniti ini adalah sebagai mewakili kumpulan etnik minoriti yang tinggal dalam kawasan yang mempunyai indeks kepelbagaian etnik yang berbeza (Evers 2012). Penulisan artikel ini adalah berasaskan kepada pembentangan penulis pada seminar dalam tahun 2007 yang seterusnya dikembang dan ditambah baik berdasarkan data kualitatif yang diperoleh daripada pemerhatian dan temubual di lapangan dalam tahun 2009.

LATAR BELAKANG

Komuniti Cina Peranakan Kelantan dan Punjabi Sikh yang menjadi fokus kepada artikel ini merupakan dua kumpulan etnik minoriti di Semenanjung Malaysia. Sekali pandang kedua-dua komuniti mudah dilihat sebagai berbeza. Namun sebenarnya terdapat dua persamaan yang mengikat mereka. Persamaan yang

pertama ialah kedua-dua komuniti merupakan *diasporic communities*. *Diasporic communities* merujuk kepada satu 'kumpulan' masyarakat yang berasal daripada rumpun etnik yang sama yang tersebar di pelbagai tempat di dunia. Cina Peranakan Kelantan adalah sebahagian daripada diaspora Cina, manakala komuniti Punjabi Sikh di Kuala Lumpur adalah terangkum dalam diaspora India yang lebih luas. Selain daripada Cina Peranakan Kelantan, terdapat juga komuniti Cina Peranakan lain dengan acuan budaya yang tersendiri seperti di Pulau Pinang, Melaka dan Terengganu. Manakala penempatan lain komuniti Punjabi Sikh selain Kuala Lumpur termasuklah di Pulau Pinang, Perak, Sabah dan Sarawak.

Kedua-dua komuniti ini mempunyai sejarah kedatangan dan perkembangan dalam lanskap sosial yang berbeza. Dalam konteks Cina Peranakan Kelantan, etnik Cina yang menjadi pengasas kepada komuniti tersebut datang secara bersendirian atau dalam kumpulan-kumpulan kecil sama ada secara langsung dari negara China atau beransur-ansur dari selatan Thailand seperti Patani dalam abad ke-13 hingga awal abad ke-19 (Teo 2003). Berbeza daripada satu lagi komuniti Cina Peranakan (Baba-Nyonya) di Melaka yang diasaskan oleh golongan saudagar dan pedagang, orang Cina yang seterusnya mengasaskan komuniti Cina Peranakan Kelantan adalah terdiri daripada golongan miskin yang rata-ratanya bekerja sebagai petani. Kedatangan golongan pelopor komuniti Cina Peranakan Kelantan juga adalah jauh lebih awal daripada gelombang kedatangan etnik Cina secara besar-besaran di Pantai Barat semasa kolonialisme British pada abad ke-19.

Peringkat awal kedatangan orang Cina ke Kelantan hanya melibatkan kaum lelaki sahaja. Ini berpunca daripada jangkaan bahawa kedatangan mereka adalah untuk sementara waktu bagi mencari rezeki untuk dibawa pulang ke China. Akhirnya walaupun ada yang berbuat demikian, terdapat sebilangan daripada mereka yang memilih untuk menetap secara kekal di Kelantan. Mereka mendirikan rumahtangga bersama-sama pasangan mereka daripada kalangan wanita etnik Thai. Orang Thai adalah satu kumpulan etnik natif bukan Melayu dalam masyarakat tempatan di Kelantan. Hasil daripada perkahwinan campur, di samping signifikasi peranan ibu dan persekitaran sosial dalam proses sosialisasi anak telah membawa kepada kemunculan komuniti Cina yang berbeza dengan golongan Cina yang tiba lebih terkemudian ke Kelantan. Generasi-generasi seterusnya menganggap diri mereka sebagai orang Cina berdasarkan kepada amalan sistem patrilineal walaupun amalan perkahwinan campur dengan orang Thai tempatan diamalkan secara meluas khususnya di peringkat awal kemunculan komuniti tersebut.

Pada awalnya, komuniti Cina Peranakan Kelantan lebih dikenali dalam kalangan masyarakat tempatan sebagai Cina kampung. Namun akibat mobiliti yang tinggi dari kampung ke bandar, serta wujud keperluan

akademik bagi satu label yang lebih sesuai, komuniti Cina kampung kini lebih dikenali sebagai Cina Peranakan Kelantan (Tan 1982). Peranakan merupakan satu kata terbitan yang berasal daripada kata dasar 'anak'. Dalam konteks ini, Peranakan digunakan sebagai satu label kategori subkumpulan etnik yang terdiri daripada keturunan bukan tempatan yang merupakan kelahiran tempatan, dan mengamalkan satu bentuk budaya yang mengandungi unsur-unsur budaya tempatan yang disesuaikan ke dalam acuan budaya bukan tempatan.

Kini, penempatan komuniti Cina Peranakan tersebar ke seluruh negeri Kelantan khususnya di kawasan-kawasan yang menyusuri atau berdekatan dengan Sungai Kelantan. Namun, tumpuan penempatan komuniti Cina Peranakan Kelantan adalah di bahagian utara negeri tersebut seperti di Jajahan Tumpat, Pasir Mas dan Tanah Merah (Teo 2003).

Berbeza dengan pergerakan pengasas komuniti Cina Peranakan Kelantan yang dipengaruhi oleh faktor agensi, kedatangan etnik Punjabi Sikh ke Malaysia mempunyai kaitan rapat dengan faktor *state*. Justeru, pergerakan mereka adalah lebih teratur mengikut keperluan semasa kuasa kolonial. Ini lebih jelas melibatkan fasa pertama dan kedua migrasi etnik Punjabi Sikh ke Semenanjung Malaysia yang bermula pada pertengahan abad ke-19 (Gill 2009). Penghijrahan mereka dari negeri Punjab yang terletak di utara India ke Tanah Melayu dan negara-negara lain adalah berkait rapat dengan penglibatan mereka dalam pekerjaan keselamatan seperti polis dan tentera darat semasa era penjajahan British. Seperti juga etnik Cina, kedatangan Punjabi Sikh ke Tanah Melayu berpunca daripada masalah-masalah di tempat asal seperti faktor ekonomi, bencana alam, dan ketidaktentuan politik setelah kemangkatan Maharaja Punjab iaitu Maharaja Ranjit Singh. Keadaan ini menyebabkan tawaran pihak British untuk berkhidmat di Tanah Melayu dilihat oleh orang Punjabi Sikh sebagai cukup menarik dalam usaha untuk meningkatkan taraf hidup mereka.

Pada peringkat awal kedatangan mereka di Tanah Melayu, majoriti orang Punjabi Sikh terlibat dengan pekerjaan dalam pasukan keselamatan seperti pegawai tentera atau polis. Bidang keselamatan pada masa itu dimonopoli orang Punjabi di mana nisbah antara mereka dengan orang Melayu ialah 3:1 (Malkiat & Mukhtiar 1971). Dengan perkataan lain, pergerakan dan penyebaran populasi Punjabi Sikh di Tanah Melayu berkait rapat dengan aktiviti pasukan keselamatan. Setelah *Malay States Guides* (MSG) ditamat dan dibubarkan pada tahun 1919, ramai orang Punjabi Sikh mengambil keputusan untuk terus menetap di negara ini.

Hakikatnya, berkhidmat dalam pasukan keselamatan bukanlah satu-satunya pekerjaan yang dilakukan oleh migran Punjabi Sikh. Bagi individu yang tidak diambil bekerja dalam pasukan keselamatan kerana tidak memenuhi syarat-syarat yang ditetapkan

oleh pihak British (seperti mempunyai badan yang tegap dan tidak mempunyai masalah kesihatan), mereka beralih kepada pekerjaan seperti pengawal penjara (*warden*) dan penjaga (*watchman*) yang masih dilakukan sehingga ke hari ini (Manjit 1991). Tidak kurang juga yang meneruskan pekerjaan tradisi mereka yang pernah dilakukan di Punjab seperti menternak lembu, menjual susu dan memandu kereta lembu (Malkiat & Mukhtiar 1971; Manjit 1991). Dalam tempoh hampir 40 tahun, bilangan populasi Punjabi Sikh meningkat daripada 28,980 orang pada tahun 1970 kepada 120,000 orang pada 2008 (Manjit 1991).

IDENTITI ETNIK

Walaupun sesetengah sarjana menggambarkan mereka sebagai daripada *diasporic communities* (cf. Sarjit 1999; Tan 2005), komuniti Cina Peranakan Kelantan dan Punjabi Sikh di Kuala Lumpur yang ada kini rata-ratanya merupakan kelahiran tempatan sejak bergenerasi. Mereka mengidentifikasikan diri dengan Malaysia sebagai tanah kelahiran dan bukannya China atau negeri Punjab yang diasosiasikan sebagai tempat mula diaspora masing-masing. Identifikasi ini terserlah melalui identiti etnik Cina Peranakan Kelantan dan Punjabi Sikh. Justeru itu, persamaan kedua yang dikongsi bersama oleh kedua-dua kumpulan etnik minoriti tersebut ialah kedudukan mereka yang dirangkum ke dalam kategori etnik yang mempunyai stereotaip berbeza daripada identiti etnik komuniti-komuniti itu sendiri.

Stereotaip bermaksud tanggapan atau pemikiran prejudis yang dizahirkan melalui kenyataan atau gambaran umum, biasanya secara berlebihan, tentang sesuatu kumpulan etnik oleh kumpulan etnik lain. Walaupun stereotaip boleh bersifat positif atau negatif, stereotaip bersifat negatif lebih memberi kesan ke atas hubungan antara etnik (Samovar et al. 2010). Justeru itu, artikel ini adalah tertumpu kepada stereotaip yang bersifat negatif.

Stereotaip mengenai orang Cina dan orang India masing-masing terbentuk daripada penanda-penanda ras dan budaya yang dikaitkan dengan sifat kecinaan dan keindiaan dalam kalangan etnik Cina dan India arus perdana. Stereotaip lazim bagi orang Cina terdiri daripada ciri-ciri seperti fenotip atau darah keturunan; bahasa dan budaya Cina (Shamsul 1999; Tong 2006). Namun, identiti etnik Cina Peranakan Kelantan mempunyai perbezaan ketara dalam aspek penanda-penanda berkenaan hasil daripada proses asimilasi yang kuat dipengaruhi amalgamasi dengan orang Thai tempatan yang diamalkan secara meluas khususnya di peringkat awal kemunculan komuniti tersebut. Daripada segi budaya pula, elemen-elemen budaya Thai dan Melayu yang telah dipinjam dan disesuaikan melalui proses akulturasi ke dalam acuan budaya Cina. Kedua-

dua faktor ini menyebabkan etnisiti Cina Peranakan Kelantan berbeza dengan Cina bukan Peranakan yang merupakan golongan majoriti dalam kategori etnik Cina. Aspek ini lebih ketara daripada segi ciri-ciri budaya yang bersifat luaran (ekstrinsik), lebih cair dan mudah bertindak-balas dengan perubahan dalam persekitaran semasa seperti pakaian, makanan dan kegiatan masa lapang. Ciri-ciri budaya yang intrinsik pula melibatkan ciri-ciri budaya yang abstrak dan kompleks, namun amat bermakna bagi Cina Peranakan Kelantan sebagai orang Cina sehingga menyebabkan amalannya lebih tegar, misalnya dalam konteks pegangan agama dan adat-adat utama dalam hidup seperti adat perkahwinan, kelahiran dan kematian. Hasil daripada temubual yang dijalankan, empat penanda identiti Cina Peranakan Kelantan dikenal pasti distingtif dalam interaksi mereka dengan masyarakat umum iaitu ciri fenotip, pakaian, bahasa, makanan dan pegangan agama.

Dalam konteks ciri-ciri fenotip, penampilan fizikal Cina Peranakan Kelantan didapati mirip orang Melayu dan Thai dalam masyarakat tempatan sama ada daripada segi binaan tubuh, ketinggian, rona kulit, rambut dan raut wajah. Umumnya, mereka mempunyai rona kulit yang agak gelap berbanding dengan rona kuning langsung atau cerah yang biasa dikaitkan dengan orang Cina. Penanda ini lebih menonjol di kalangan generasi lama, golongan yang terbabit dalam kerja-kerja kasar termasuklah kerja kampung atau mempunyai ibu bapa yang berkahwin campur dengan etnik Thai. Selain rona kulit, ciri-ciri lain dalam konteks raut wajah yang kerap dinyatakan oleh informan ialah bentuk mata yang lebih 'besar' atau 'bulat' dan mempunyai kelopak mata berganda berbanding dengan Cina bukan Peranakan. Hal ini juga pernah disentuh oleh Hanapi (1986) yang mengatakan bahawa Cina Peranakan Kelantan mempunyai mata yang 'lebih luas' atau 'besar' walaupun tidak seluas mata orang Melayu.

Hidup dalam masyarakat yang mempunyai indeks kepelbagaian etnik yang rendah di mana persekitaran sosiobudaya adalah didominasi oleh etnik Melayu, komuniti Cina Peranakan di Kelantan terkenal dengan penampilan mereka yang berpakaian mirip masyarakat tempatan khususnya kain sarung yang dipakai kaum lelaki bersama-sama baju kemeja pendek (atau tidak berbaju jika di rumah) dan berbaju kebaya pendek oleh kaum wanita. Namun hasil kajian mendapati apa yang sebenarnya diakulturasi ke dalam budaya Cina Peranakan Kelantan bukanlah jenis pakaian tetapi nilai kesopanan masyarakat tempatan. Ini tidak berubah walaupun ahli komuniti tersebut kini lebih cenderung memakai baju blaus lengan pendek bagi golongan wanita generasi lama, atau baju kemeja-T dan memakai pelbagai jenis seluar (dari jenis seluar bermuda yang berpotongan pendek paras lutut hingga seluar panjang seperti slek atau jeans) atau skirt bagi generasi muda. Faktor kesopanan mengikut standard yang boleh

diterima masyarakat tempatan sentiasa ditekankan oleh ahli-ahli komuniti khasnya apabila berada di tempat awam.

Penanda ketiga identiti etnik Cina Peranakan Kelantan ialah daripada segi bahasa. Berbeza dengan komuniti Baba dan Nyonya di Melaka, komuniti Cina Peranakan Kelantan mengekalkan kemahiran berbahasa Cina dalam dialek Hokkien. Namun dialek Hokkien tersebut telah mengintegrasikan tatabahasa dan perbendaharaan kata bahasa tempatan dalam kadar yang tinggi sehinggakan ia sukar difahami oleh orang luar biarpun daripada kalangan penutur dialek Hokkien dari tempat lain (Tan 1982; Teo 2003). Justeru itu, mereka dianggap sebagai tidak mahir berbahasa Cina, termasuklah bahasa Mandarin. Hasil kajian mendapati kemahiran berbahasa Mandarin hanya mula dipupuk di kalangan generasi muda. Selain dialek Hokkien, mereka turut fasih berbahasa Melayu dialek Kelantan. Kelancaran mereka bertutur dalam bahasa tersebut menyebabkan ia sukar dibezakan dengan pertuturan oleh orang Melayu sendiri (Teo 2003). Orang Cina Peranakan Kelantan juga didapati menggunakan dialek Melayu Kelantan sebagai alternatif kepada dialek Hokkien tempatan semasa berkomunikasi sesama sendiri khasnya di kalangan kaum lelaki. Ramai juga ahli komuniti yang trilingual di mana mereka turut mahir bertutur dialek Thai tempatan khasnya dari kalangan mereka yang tinggal berhampiran dengan sempadan Malaysia-Thailand seperti di Jajahan Tumpat dan Pasir Mas.

Makanan menjadi penanda ketiga identiti di mana jenis hidangan dan cara masakan Cina Peranakan Kelantan sama ada pada hari-hari biasa atau hari-hari istimewa seperti Tahun Baru Cina, banyak berkongsi persamaan dengan kumpulan etnik lain dalam masyarakat tempatan seperti nasi kerabu, nasi lemak, tomyam, gula melaka dan ulam-ulaman tempatan dan penggunaan budu sebagai pelengkap makanan. Namun mereka didapati mengekalkan dua aspek yang menggambarkan kecinaan dalam masakan. Pertama, mereka cenderung menggunakan ramuan yang lazim ditemui dalam masakan Cina seperti cendawan, bebola ikan dan pelbagai ramuan yang berasaskan kacang soya seperti *tauhi* (kepingan nipis tauhu goreng), *taucu* (kacang soya yang dijeruk dengan garam) dan tauhu. Aspek kedua ialah penyediaan sup yang dikenali sebagai *th'ng* untuk dihirup bersama nasi putih. Contoh-contoh sup yang lazim disediakan ialah *th'ng kiamchai* (sup sayur asin) dan *th'ng meesuah* (sup mi tepung gandum). Masakan Cina yang dimasak Cina Peranakan Kelantan turut mengintegrasikan ramuan yang biasa ditemui dalam masakan tempatan seperti serai, daun limau nipis, asam gelugur, gula melaka, lengkuas dan budu. Pengaruh budaya dan sumber alam tempatan membawa kepada terhasilnya beberapa lauk Cina Peranakan Kelantan seperti *bak hong* (daging wangi) yang dimasak menggunakan ramuan seperti bunga lawang, taucu dan

gula melaka. Selain masakan, adat makan orang Cina Peranakan Kelantan turut menampakkan pengaruh budaya tempatan di mana mereka mahir makan menggunakan tangan kanan.

Penanda keempat ialah agama. Selain daripada dua komponen yang berasaskan agama Cina yang konvensional iaitu Confucianisme dan Taoisme, agama Cina Peranakan Kelantan didapati turut melibatkan komponen Buddhisme Theravada versi Thai. Komponen ini adalah pengaruh asimilasi yang kuat dengan budaya Thai tempatan. Ia berbeza dengan Buddhisme aliran Mahayana yang dianuti Cina bukan Peranakan. Sinkretisme ketiga-tiga komponen Confucianisme, Taoisme dan Buddhisme dibolehkan melalui kepercayaan orang Cina bahawa kehidupan mereka boleh diubah ke arah yang lebih baik sama ada melalui cara moral mahupun magis (Smith dlm. DeBernardi 2006). Justeru itu, tidak ada halangan bagi Cina Peranakan Kelantan untuk menerapkan elemen-elemen agama lain sekiranya dipercayai mampu mendatangkan manfaat kepada mereka. Keharmonian ketiga-tiga komponen ini dapat dilihat misalnya, sehari sebelum menyambut Tahun Baru Cina, komuniti Cina Peranakan Kelantan memberi penghormatan kepada leluhur nenek-moyang dan ahli keluarga yang telah meninggal dunia mengikut ajaran Confuciusme. Keesokannya, sambutan Tahun Baru Cina dimulakan dengan menziarahi biara untuk bersembahyang mengikut ajaran Buddhisme Theravada.

Seperti Cina Peranakan Kelantan, identiti etnik Punjabi Sikh turut berbeza dengan stereotaip mengenai orang India yang sering dikaitkan dengan penanda-penanda kebudayaan etnik majoriti Tamil seperti perayaan dalam agama Hindu iaitu Deepavali dan Thaipusam, penggunaan rempah-ratus dalam masakan seperti kari, hidangan kuih maruku, pakaian sari dan dotti, bahasa Tamil sebagai bahasa ibunda; malah penanda-penanda fizikal seperti rona kulit yang relatif gelap daripada etnik-etnik lain di Malaysia. Namun berbeza dengan identiti orang India yang terjelma melalui gugusan penanda eklektik, identiti etnik Punjabi Sikh adalah bertunjangkan agama Sikh. Malah, asal mula perkataan 'sikh' itu ialah daripada perkataan '*sikkha*' dalam bahasa Pali atau '*sisya*' dalam bahasa Sanskrit yang masing-masing bermaksud pengikut atau penganut. Agama Sikh yang dianuti oleh majoriti orang Punjabi Sikh merupakan falsafah keagamaan mengenai ilmu ketuhanan yang diturunkan oleh Tuhan kepada Guru Nanak³. Ilmu tersebut seterusnya dikongsi serta diperluaskan oleh sembilan orang penggantinya secara berperingkat-peringkat selama 239 tahun. Kepimpinan *Guruship* dalam bentuk fizikal badan manusia ditamatkan setelah kemangkatan Guru terakhir iaitu Guru Gobind Singh dan digantikan dengan kitab spiritual *Guru Granth Sahib* yang diangkat statusnya sebagai Guru Sikh yang abadi dan mutlak. Memandangkan kehidupan seharian orang Punjabi Sikh berasaskan

kepada kitab *Guru Granth Sahib*, maka tidak hairanlah komuniti Punjabi Sikh juga dikenali sebagai komuniti berasaskan teksual.

Secara ringkasnya, falsafah agama Sikh berkisar kepada kepercayaan bahawa Tuhan adalah satu (*oneness*). Kesatuan ini wujud dalam hubungan antara Tuhan dengan penganut, dan antara ruang duniawi dan rohani yang dilihat sebagai entiti yang sama. Agama ini menolak sebarang bentuk ketaksamaan dalam hubungan kemanusiaan sejagat misalnya perbezaan kasta dan gender. Justeru itu, Guru-guru Sikh memperkenalkan konsep-konsep yang menggalakkan umat Sikh untuk menerapkan nilai persamaan sosial, persaudaraan, kemanusiaan dan kekeluargaan sesama mereka. Konsep atau idea ini adalah bersifat praktikal dan mudah diamalkan dalam kehidupan seharian. Seajar dengan pengenalan satu orde baru pada 30 Mac 1699 yang dikenali sebagai Persaudaraan *Khalsa* oleh Guru Gobind Singh, simbol 5K (*Panj kakar*) yang berdasarkan elemen keagamaan Sikhisme mula digunakan sebagai penanda identiti utama umat Sikh. Secara tidak langsung simbol 5K menjadi penanda utama Punjabi Sikh memandangkan agama Sikh adalah sinonim kepada komuniti tersebut seperti agama Buddha Theravada kepada komuniti Thai dan agama Islam kepada orang Melayu di Malaysia.

Setelah melalui upacara pembaptisan, anggota *Khalsa* dikehendaki memakai simbol 5K di mana mereka tidak dibenarkan memotong rambut (*kaysh*) atau mencukur janggut; memakai sikat (*kangha*); memakai gelang besi (*kara*); berseluar pendek (*kachera*); dan memakai pedang kecil (*kirpan*) sepanjang masa. Kelima-lima simbol ini merupakan peringatan kepada penganut Sikh dalam usaha menjalani kehidupan yang penuh bermakna dan diredhai Tuhan. Kelima-lima simbol 5K mempunyai maksud tersendiri. Secara literalnya, *kaysh* bermaksud rambut. Agama Sikh tidak membezakan *kaysh* dengan anggota-anggota badan lain yang wujud secara semulajadi untuk memenuhi fungsi tersendiri. Justeru itu ia mesti disimpan dan dijaga rapi tanpa dijejas seperti dipotong atau dicukur. Seajar dengan itu, kebersihan dan kekemasan rambut dijaga dengan menggunakan sikat (*kangha*) yang diperbuat daripada kayu iaitu satu lagi simbol dalam 5K. Rambut yang tidak dipotong dijaga dengan rapi dan dikemaskan dengan pemakaian *dastar* (turban). Pemakaian *dastar* ini tidak dihadkan kepada mana-mana gender mahupun kategori umur. Setiap penganut Sikh disaran untuk memakai *dastar* yang merupakan identiti unggul mereka.

Pedang (*kirpan*) pula dianggap sinonim dengan keberanian dan hanya digunakan untuk menentang kekerasan dan kezaliman. *Kirpan* tidak boleh digunakan sama sekali untuk tujuan kepentingan diri sendiri ataupun memberi kesusahan kepada orang lain. Manakala gelang besi (*kara*) dipakai untuk mengingatkan orang Punjabi Sikh supaya tidak melakukan sebarang perkara yang bertentangan dengan ajaran agama Sikh. *Kara*

dan *kirpan* diperbuat daripada besi yang bersifat keras, padat dan kukuh. Secara simbolik, sifat-sifat tersebut melambangkan penganut Sikh sebagai berpendirian teguh, tabah dan cekal dalam menjalani kehidupan mereka. Akhir sekali, seluar pendek (*kachera*) bertujuan untuk mengawal nafsu seksual dan mengingatkan setiap Punjabi Sikh khasnya pasangan suami isteri untuk sentiasa jujur dengan pasangan mereka. Secara tidak langsung, *kachera* juga memperjelaskan falsafah agama Sikh mengenai hubungan monogami dan amalan seks rambang atau tanpa ikatan perkahwinan yang dilarang keras. Pendek kata, kelima-lima simbol 5K tersebut adalah penting dalam disiplin persaudaraan *Khalsa* dan signifikasi metafizikalnya.

PEMBAWAAN IDENTITI ETNIK DALAM INTERAKSI HARIAN

Penjelasan di atas menunjukkan bahawa identiti etnik Cina Peranakan Kelantan dan Punjabi Sikh berbeza daripada stereotaip yang dikaitkan dengan identiti etnik Cina dan India dalam arus perdana. Perbezaan tersebut timbul kesan daripada proses asimilasi antara kedua komuniti tersebut dengan masyarakat hos. Selain itu, komuniti Cina Peranakan Kelantan didapati mengalami proses asimilasi yang relatif lebih lama berbanding komuniti Punjabi Sikh. Proses asimilasi tersebut juga lebih intensif akibat dimangkinakan oleh amalan perkahwinan campur dengan masyarakat tempatan khususnya daripada etnik Thai. Ini menyebabkan identiti etnik Cina Peranakan Kelantan menampakkan lebih banyak elemen-elemen etnik tempatan dalam pelbagai aspek. Manakala identiti Punjabi Sikh pula secara relatifnya kurang berasimilasi dengan masyarakat tempatan kerana identiti tersebut melibatkan unsur keagamaan yang bersifat agak *rigid* dan tidak sesuai untuk dicampur-adukkan dengan elemen budaya lain. Keadaan ini seajar dengan pendapat Gordon (1964) yang menjelaskan bahawa unsur keagamaan adalah salah satu elemen budaya yang bersifat intrinsik dan signifikan bagi kewujudan komuniti tersebut, justeru lebih tegar dan sukar berubah.

Daripada segi pembawaan identiti etnik dalam interaksi seharian, informan dari kedua-dua komuniti mengatakan bahawa pada umumnya mereka tidak menghadapi masalah dengan masyarakat dalam lokaliti mereka. Identiti mereka sebagai Cina Peranakan Kelantan atau Punjabi Sikh diterima dan diiktiraf, malah difahami oleh ahli masyarakat yang terdiri daripada kumpulan-kumpulan etnik lain. Antara faktor yang menyumbang kepada hubungan antara etnik yang harmoni di peringkat mikro sebegini ialah wujudnya titik persamaan yang mengikat hubungan mereka. Umpamanya, mereka belajar di sekolah yang sama, berkongsi menggunakan kemudahan awam yang sama, saling mengenali dan bantu-membantu sebagai individu

dan jiran. Namun begitu, terdapat beberapa cabaran yang dikenal pasti dalam konteks interaksi seharian mereka sebagai Cina Peranakan Kelantan atau Punjabi Sikh dengan ahli masyarakat yang kurang dikenali. Ini lebih ketara apabila berada di luar lokaliti mereka misalnya semasa melanjutkan pelajaran atau bekerja di tempat lain, menyertai kursus tertentu atau berinteraksi dengan pihak berautoriti dalam urusan rasmi. Dalam konteks ini, dapatan kajian menunjukkan bahawa komuniti Cina Peranakan Kelantan dan Punjabi Sikh masing-masing berhadapan dengan dua masalah sepunya akibat daripada pembawaan identiti etnik mereka yang unik iaitu salah identiti dan konotasi negatif dalam *ethnonym*.

SALAH IDENTITI

Masalah salah identiti adalah lazim dihadapi oleh kumpulan etnik minoriti kesan daripada kewujudan dan pengetahuan mengenai mereka yang cetek dalam kalangan masyarakat umum. Masyarakat umum dalam artikel ini adalah merujuk kepada pelaku-pelaku sosial yang saling tidak mengenali tetapi berinteraksi dalam ruang awam seperti di klinik, pasaraya, menggunakan pengangkutan awam, kedai makan, pejabat kerajaan dan seumpamanya. Ahli komuniti Cina Peranakan Kelantan didapati cenderung disalah anggap oleh masyarakat umum sebagai Melayu. Ini dikaitkan dengan penanda identiti daripada segi ciri-ciri fenotip dan bahasa komuniti tersebut yang berbeza daripada ciri-ciri fenotip yang lazim dikaitkan dalam stereotaip mengenai orang Cina seperti khasnya rona kulit yang putih langsung, bermata sepet, dan bertutur bahasa Melayu dengan 'pelat Cina'. Sebaliknya, dengan ciri-ciri fenotip dan kemahiran berbahasa Melayu yang tinggi yang mirip etnik Melayu, mereka dikenakan isbat sosial yang sama dengan orang Melayu-Islam. Sebagai contoh, adalah menjadi '*open secret*' di kalangan ahli komuniti Cina Peranakan Kelantan tentang insiden-insiden ahli komuniti diperli, ditegur atau direnung orang ramai, malah disoal atau ditahan oleh pihak berkuasa semasa makan di kedai-kedai makan khususnya di bandar besar seperti Kota Bharu dalam bulan puasa⁴.

Hasil temubual turut menunjukkan informan Cina Peranakan Kelantan merasakan mereka dilihat sebagai 'kurang' atau 'bukan' Cina khasnya semasa berinteraksi dengan Cina bukan Peranakan. Ini kerana selain daripada perbezaan ciri-ciri fenotip, masalah komunikasi intra-etnik telah menjejaskan kelancaran berinteraksi antara mereka. Salah faham atau ketidaklancaran dalam komunikasi adalah berpunca daripada perbezaan bahasa dan budaya walaupun kedua-dua mereka terangkum dalam kategori etnik Cina. Ketidakmampuan Cina Peranakan Kelantan untuk bertutur dalam bahasa Mandarin telah menyebabkan dialek Hokkien digunakan untuk komunikasi dengan Cina bukan Peranakan. Selain daripada tidak semua

golongan Cina bukan Peranakan boleh bertutur dalam dialek Hokkien, dialek yang digunakan itu sendiri jauh berbeza daripada dialek Hokkien yang digunakan oleh Cina Peranakan Kelantan. Masalah ini wujud biarpun dalam perbualan biasa. Penemuan ini menyamai penyelidikan Teo (2003) yang mendapati sesetengah perkataan Hokkien digantikan dengan istilah dialek Melayu Kelantan, selain penggunaan tatabahasa bahasa Melayu dalam dialek Hokkien Cina Peranakan Kelantan (Teo 2003). Selain daripada penguasaan bahasa itu sendiri, penekanan kepada nilai budi bahasa yang diterap daripada budaya masyarakat tempatan ke dalam budaya Cina Peranakan Kelantan menyebabkan mereka lebih cenderung menjaga air muka pihak lain dengan cara merendah diri dan mengelak daripada memberi pandangan atau teguran secara langsung. Keadaan ini telah menyebabkan golongan Cina bukan Peranakan melihat Cina Peranakan Kelantan sebagai lemah dan kurang agresif (Teo 2003). Walaupun generasi muda semakin berjajak-jinak dengan bahasa Mandarin dan dialek Hokkien yang dapat difahami golongan Cina bukan Peranakan, masalah ini didapati masih berleluasa di kalangan generasi lama dan mereka yang kurang berinteraksi dengan masyarakat Cina bukan Peranakan.

Dalam konteks komuniti Punjabi Sikh pula, masalah salah identiti didapati cenderung berlaku akibat salah faham mengenai penggunaan simbol 5K sebagai penanda identiti Punjabi Sikh. Hakikat bahawa penggunaan simbol 5K di kalangan komuniti Punjabi Sikh sebagai satu kewajipan agama didapati tidak diketahui atau diyakini oleh masyarakat umum, sebaliknya dilihat dengan syak wasangka dan perasaan pelik. Di peringkat global, masalah salah identiti yang dihadapi komuniti Punjabi Sikh semakin berleluasa selepas insiden 11 September 2001. Dalam konteks ini, identiti Punjabi Sikh yang melibatkan pemakaian *dastar*, berjanggut panjang dan membawa *kirpan* telah disalah anggap sebagai sama dengan identiti fizikal pengganas dalam insiden berkenaan⁵.

Pemakaian simbol 5K seperti menyimpan rambut panjang dan berjanggut juga disalah anggap sebagai fesyen semata-mata yang boleh ditukar mengikut citarasa dan waktu. Ketidaktahuan ini menyebabkan orang Punjabi Sikh didiskriminasikan terutamanya dalam kegiatan rasmi. Berbanding dengan simbol-simbol 5K lain, masalah salah identiti Punjabi Sikh yang utama adalah melibatkan rambut (*kaysh*). Semasa kajian ini dijalankan, media massa dan komuniti Punjabi Sikh hangat memperkatakan satu kes kontroversi yang melibatkan Basant Singh, 18, seorang pelatih Program Latihan Khidmat Negara (PLKN) di mana rambutnya telah dipotong sepanjang 60 sentimeter tanpa kebenarannya di Kem Seri Impian, Sungai Bakap, Kedah. Norma umum bagi lelaki arus perdana di Malaysia adalah untuk berambut pendek. Jadi, tindakan memotong pendek rambut pelatih mungkin dianggap sebagai menepati norma yang sedia ada. Akan tetapi,

tindakan tersebut boleh membawa kepada trauma emosi dan psikologi yang dilalui oleh pelatih sebagai seorang Punjabi Sikh yang daripada segi tuntutan agamanya tidak dibolehkan untuk mencukur, memotong, mencabut atau dengan cara apa sekalipun untuk ‘merosakkan’ rambut yang dianggap sebahagian daripada anggota tubuh badannya. Selain insiden ini, informan-informan Punjabi Sikh juga biasa mendengar atau mengalami insiden lain di mana pelajar Punjabi Sikh di sesetengah sekolah disuruh untuk mencukur kumis atau janggut walaupun pemakaian *dastar* dan *kara* adalah dibenarkan oleh Kementerian Pelajaran Malaysia (2011). Memang tidak dapat dinafikan bahawa terdapat orang Punjabi Sikh yang tidak mampu untuk mempertahankan *unshorn hair* lantas melabel diri sendiri sebagai ‘*modern Sikh*’ (Sarjit 1999). Maka tidak hairanlah, masyarakat umum salah anggap bahawa memotong rambut atau mencukur misai dan janggut tidak harus menjadi isu sensitif.

Masalah salah identiti turut berlaku dalam kalangan komuniti Punjabi Sikh yang dikaji dengan melibatkan pemakaian simbol-simbol 5K lain. Namun, insiden mengenai pemakaian *kara* dan *kirpan* tidak direkodkan atau dilaporkan.

KONOTASI NEGATIF DALAM *ETHNONYM*

Satu lagi cabaran yang dikenal pasti dihadapi oleh kedua-dua komuniti Cina Peranakan Kelantan dan Punjabi Sikh ialah mengenai konotasi negatif dalam *ethnonym*. *Ethnonym* bermaksud nama atau label yang digunakan untuk merujuk sesebuah kumpulan etnik sama ada oleh orang lain ataupun ahli komuniti sendiri (Riggs 1988)⁶. Bagi komuniti Cina Peranakan Kelantan, cabaran ini ketara dalam konteks label ‘kampung’ dalam *ethnonym* yang diberikan oleh masyarakat umum iaitu Cina kampung. Pada mulanya, gelaran ‘Cina kampung’ digunakan untuk merujuk kepada komuniti Cina Peranakan Kelantan yang rata-ratanya merupakan fenomena sosial yang berlaku di luar bandar sahaja. Modernisasi dan migrasi yang dialami dalam komuniti tersebut kini telah menyebabkan gambaran yang terbayang melalui gelaran tersebut tidak lagi tepat dalam konteks hari ini. Malah, Tan (1982) telah mempertikaikan ketepatan *ethnonym* tersebut kerana sesetengah penempatan ‘Cina kampung’ telah wujud dalam kawasan bandar pada era 80-an seperti di Tumpat, Pasir Mas dan Tanah Merah; dan juga di pekan atau pinggir bandar seperti Wakaf Bharu dan Chabang Empat. Data daripada kajian lapangan penulis turut menunjukkan bahawa pergerakan ‘Cina kampung’ ke kawasan bandar semakin meningkat akibat daripada peluang pekerjaan yang banyak tertumpu di situ. Pada masa yang sama, pergerakan ‘Cina bandar’ ke kawasan luar bandar akibat tertarik dengan peluang pemilikan hartanah yang lebih luas, turut tidak harus diabaikan sebagai faktor mengapa dikotomi antara ‘Cina kampung’ dengan ‘Cina bandar’ semakin tidak relevan.

Namun begitu, penggunaan label ‘Cina kampung’ masih lagi dikaitkan dengan Cina Peranakan Kelantan hari ini. Ini kerana dalam konteks budaya, Cina kampung dilihat sebagai ‘kurang Cina’, bersifat ‘kemelayuan’, dan ‘tidak tulen’ berbanding dengan Cina bandar yang dikaitkan dengan amalan ‘model budaya Cina yang lebih tulen’ (Tan 1982). Ini berkait rapat dengan penggunaan gelaran ‘kampung’ yang lebih dikaitkan dengan masyarakat Melayu yang merupakan kumpulan etnik paling ramai menetap di kawasan tersebut dalam era pemerintahan kolonial British (Bunnell 2002). Serentak itu juga, gelaran ‘kampung’ masih mengandungi konotasi negatif daripada segi pencapaian pembangunan dan kemodenan. Menurut Bunnell (2002) lagi, gelaran kampung menggambarkan sifat ‘kekampungan’ atau keadaan hidup yang terkebelakang berbanding dengan gelaran ‘bandar’ yang mengandungi unsur kemodenan, lebih sivik atau lebih membangun. Justeru itu, gelaran ‘Cina kampung’, selain daripada mempunyai konotasi negatif seperti bersifat ‘kekampungan’ dengan gaya hidup yang keterbelakang, ia turut memberi penekanan kepada budaya yang ‘kemelayuan’ yang bercanggah dengan stereotaip kecinaan dalam arus perdana.

Perkaitan dengan gelaran ‘Cina kampung’ sebegini menyebabkan informan Cina Peranakan Kelantan dalam dilema. Di satu pihak, rata-rata informan Cina Peranakan Kelantan yang ditemubual menyatakan perasaan bangga dengan latar sejarah dan budaya mereka yang muncul hasil daripada proses asimilasi yang intensif dengan masyarakat tempatan, dan seterusnya menjadi khazanah warisan yang terbit daripada hubungan antara etnik yang akrab dan harmoni dengan masyarakat setempat di tanah tempat tumpah darah mereka. Namun di pihak satu lagi, mereka masih menganggap diri mereka sebagai etnik Cina kerana mempunyai ‘*sae*’ atau nama keluarga, dan masih mengamalkan budaya Cina yang bertunjangkan ajaran Confuciusme, Taoisme dan Buddhisme.

Dilema ini dikuatkan dengan konotasi negatif gambaran komuniti Cina Peranakan Kelantan dalam masyarakat umum. Antara lain, mereka digambarkan sebagai sebuah kumpulan etnik bukan Melayu yang “...gagal menjadikan diri mereka sebagai orang ‘Melayu’...” (Hanapi 1986: 103). Gambaran-gambaran negatif ini tergambar dalam ayat-ayat dalam media massa mahupun akademik, misalnya ‘separuh Cina, Melayu’ dan ‘Cina yang bukan Cina, Siam pun bukan, jauh sekali Melayu’ (Azrul Affandi 2011) dan “...*They are not really Chinese; they are all mixed with Malays and Thais...*” (Winzeler 1983: 39).

Komuniti Punjabi Sikh turut berhadapan dengan cabaran akibat daripada konotasi negatif yang dikaitkan dengan *ethnonym* mereka. Dapatan kajian menunjukkan bahawa majoriti masyarakat umum tidak memahami maksud istilah ‘Sikh’ yang merupakan *endonym* komuniti tersebut. Sebaliknya, komuniti Punjabi Sikh dirujuk dengan *ethnonym* lain iaitu ‘Benggali’ dengan tanggapan negatif; orang Punjabi Sikh suka membuli dan menakut-nakutkan orang. Unsur-unsur negatif ini

diperkuatkan lagi dengan perkaitan *ethnonym* tersebut dengan ciri fizikal orang Punjabi Sikh. Mereka lazimnya mempunyai tubuh badan yang tinggi, besar dan tegap berbanding dengan masyarakat tempatan yang bersaiz badan sederhana di samping mempunyai misai serta janggut yang panjang. Secara tidak langsung, ia menyebabkan timbul rasa gerun dan tidak berani di kalangan masyarakat tempatan untuk bergaul dengan lebih akrab dengan orang Punjabi Sikh. Sejajar dengan itu, pelajar Punjabi Sikh yang memakai *dastar* seringkali diusik dan diejek oleh rakan sekolah dengan panggilan Benggali. Ini secara tidak langsung merencatkan proses interaksi dengan etnik lain di sekolah.

Gambaran negatif terhadap komuniti minoriti ini diterima dan dihayati secara sengaja atau tanpa sedar dalam masyarakat menerusi proses sosialisasi. Panggilan Benggali atau perasaan tidak selesa dengan ciri fizikal yang 'menakutkan' ini sebenarnya bermula sejak zaman penjajahan British lagi. Walaupun mendapat kepercayaan tinggi dari pihak British ekoran amalan keagamaan mereka, tindakan kuasa kolonial membawa masuk orang Punjabi sebagai anggota keselamatan secara beramai-ramai dari Bengal di India telah menyebabkan mereka digeruni; lantas dikenali sebagai Benggali. Ironisnya, Benggali adalah salah satu kumpulan minoriti lain dalam kategori etnik India yang beragama Hindu di Malaysia.

Selain Benggali, modenisasi turut membawa kepada kemunculan *ethnonym* baru bagi komuniti Punjabi Sikh di Malaysia. Pertamanya ialah '*modern Sikh*' dan '*traditional Sikh*'. Ekoran kegagalan memahami kepentingan simbol 5K khususnya menyimpan rambut dan memakai *dastar*, generasi muda Punjabi Sikh menampilkan imej baru dengan berambut pendek dan mencukur misai serta janggut. Golongan ini dikenali sebagai *modern Sikh* manakala golongan yang kekal berpegang kepada simbol 5K dianggap sebagai *traditional Sikh*. Kedua-dua label ini bukan sahaja digunakan oleh masyarakat umum tetapi dalam kalangan komuniti Punjabi Sikh sendiri khususnya golongan belia. Konotasi negatif ketara dalam *ethnonym* ini daripada segi kaitan zaman, sama ada ketinggalan zaman atau mengikut arus modenisasi yang mengutamakan citarasa individu. Pada dasarnya, penggunaan *ethnonym* sedemikian menggambarkan imej individu Punjabi Sikh baik bagi seorang lelaki mahupun perempuan yang ber*dastar* menerusi proses pembaptisan menghadapi cabaran dalaman dan luaran yang kuat khususnya dalam dunia yang serba moden dan berfesyen kini.

Pengaruh dan populariti produk media dari Bollywood turut menyebabkan terdapat informan Punjabi Sikh diberi gelaran yang khusus kepada gender oleh individu yang tidak dikenali, iaitu sebagai 'Khan' dan 'Kapoor' bagi lelaki dan 'Kajol' bagi wanita. Nama-nama tersebut adalah sempena pelakon-pelakon terkenal dalam filem Hindi. Walaupun ini bukan isu besar, namun impaknya agak ketara di mana masyarakat umum

menganggap orang Punjabi Sikh sebagai beragama Hindu kerana pelakon-pelakon terkenal seperti Shah Rukh Khan, Kapoor dan Kajol melakukan ritus agama Hindu dalam lakonan mereka. Maka tidak hairanlah, ada antara informan yang mengatakan terdapat rakan-rakan mereka yang terkejut melihat upacara perkahwinan orang Punjabi Sikh yang sungguh berbeza dengan filem Hindi yang ditonton selama ini. Satu contoh yang dimaksudkan ialah ritus perkahwinan Punjabi Sikh yang mengelilingi kitab suci *Guru Granth Sahib* sebanyak empat kali yang berbeza dengan adegan mengelilingi api sebanyak tujuh kali yang lazim ditonton dalam mana-mana filem Hindi. Sungguhpun begitu, identifikasi yang popular sekarang adalah dengan nama panggilan *Singh* oleh orang masyarakat umum dan *Sardar Ji* dan *Bhai Ji* oleh etnik India yang kedua-duanya diterima secara terbuka oleh orang Punjabi.

PERBINCANGAN DAN PENUTUP

Kupasan mengenai identiti etnik Cina Peranakan di Kelantan dan Punjabi Sikh di Kuala Lumpur dalam artikel ini memberi gambaran bagaimana penggunaan stereotaip yang dikaitkan dengan 'kecinaan' dan 'keindiaan' masing-masing, adalah tidak tepat dalam konteks kumpulan etnik minoriti. Malah, tidak keterlaluan jika stereotaip berkenaan dikatakan sebagai terpesong sama sekali. Perbezaan ini berlaku disebabkan oleh beberapa faktor seperti asimilasi yang tinggi yang dimungkinkan oleh amalgamasi sosial dalam komuniti Cina Peranakan Kelantan, dan keutamaan *primordial* kepada faktor keagamaan berbanding kebudayaan dalam komuniti Punjabi Sikh. Ahli komuniti yang menjadi informan bagi kajian ini mengidentifikasikan diri mereka sebagai Cina Peranakan Kelantan atau Punjabi Sikh dan membezakan diri mereka dengan golongan etnik Cina atau etnik India arus perdana. Perbezaan ini disokong dengan penggunaan penanda-penanda identiti khusus termasuk budaya dan *autonym* tersendiri. Keunikan identiti etnik dan budaya tersendiri kumpulan etnik minoriti itulah yang sepatutnya dihormati, diiktiraf dan diraikan oleh masyarakat umum sebagai sebahagian daripada warna-warni kepelbagaian etnik dalam masyarakat majmuk di Malaysia. Lebih daripada itu, tindakan memperakui kewujudan dan keunikan mereka akan dapat memenuhi satu keperluan psikologikal penting ahli kumpulan etnik minoriti sebagai manusia (Taylor 1994).

Secara keseluruhannya, artikel ini menunjukkan bahawa ahli kumpulan etnik minoriti masih berhadapan dengan masalah dalam pembawaan identiti etnik masing-masing walaupun komuniti mereka telah muncul dan bertapak di negara ini sejak bergenerasi dahulu. Secara khusus, terdapat dua masalah yang berjaya dikenal pasti berlaku dalam kedua-dua komuniti sungguhpun mereka menetap dalam kawasan yang

mempunyai indeks kepelbagaian etnik yang berbeza. Masalah pertama ialah salah identiti yang cenderung berlaku dalam interaksi ahli kumpulan etnik minoriti dengan masyarakat umum dalam ruang awam. Cina Peranakan Kelantan dengan mudah disalah anggap sebagai orang Melayu atas persamaan yang kuat daripada segi keterampilan fizikal dan budaya ekstrinsik seperti percakapan dalam bahasa Melayu yang fasih dan amalan makan. Manakala bagi komuniti Punjabi Sikh, walaupun mereka dapat dikenal pasti sebagai berbeza daripada etnik India lain, masyarakat umum tidak memahami signifikasi penggunaan simbol 5K yang merupakan penanda utama identiti Punjabi Sikh. Sebaliknya, simbol-simbol tersebut disalah anggap sebagai satu bentuk fesyen yang pemakaiannya adalah fleksibel dan tidak mempunyai maksud yang signifikan.

Masalah kedua pula adalah daripada segi penggunaan gelaran *ethnonym* yang mempunyai konotasi negatif oleh masyarakat umum. Penggunaan *ethnonym* seperti Cina kampung dan Benggali mempunyai konotasi dan kesan negatif mengikut persepsi ahli komuniti Cina Peranakan Kelantan dan Punjabi Sikh masing-masing. Dalam konteks Cina Peranakan Kelantan, salah tanggapan dan konotasi negatif mengenai *ethnonym* Cina kampung telah lama disedari dan diberikan perhatian oleh ahli komuniti tersebut sehinggakan ia telah dimasukkan sebagai perkara kelapan dalam objektif penubuhan Persatuan Peranakan Cina Kelantan (PPCK) yang ditubuhkan pada tahun 1990. Penggunaan nama Cina Peranakan Kelantan oleh ahli komuniti sendiri juga semakin meluas setelah digunakan dalam penulisan akademik (Teo 2003).

Kegagalan untuk mengidentifikasi dan memahami identiti etnik Cina Peranakan Kelantan dan Punjabi Sikh oleh masyarakat umum telah menyebabkan ahli kumpulan-kumpulan etnik minoriti tersebut dikenakan sanksi sosial negatif dalam interaksi antara etnik. Kesan negatif tersebut boleh berlaku secara fizikal seperti ditangkap kerana tidak puasa dalam bulan Ramadhan bagi komuniti Cina Peranakan atau dipaksa memotong rambut dan mencukur jambang bagi komuniti Punjabi Sikh. Kesan negatif yang lain ialah dalam bentuk psikologikal seperti berasa kurang selesa, rendah diri dan malu (*cf.* Pue 2009). Malah, ia juga boleh mendatangkan trauma bagi kes-kes berat seperti yang dialami pelatih PLKN tersebut.

Mengambil kira bahawa kepelbagaian etnik dalam masyarakat pluralistik di Malaysia adalah tinggi, sudah pasti masalah untuk mengenali dan mengenal pasti identiti etnik orang lain adalah rumit untuk dihapuskan sepenuhnya antara masyarakat umum dengan kumpulan etnik minoriti, khususnya dalam interaksi harian dalam ruang awam di luar lokaliti asal. Ini disokong dengan penemuan bahawa kedua-dua komuniti Cina Peranakan Kelantan dan Punjabi Sikh berhadapan dengan masalah yang sama. Ini berlaku meskipun komuniti Cina Peranakan menetap di Kelantan yang

dikatakan mempunyai indeks kepelbagaian etnik yang rendah, manakala komuniti Punjabi Sikh dalam kawasan yang mempunyai indeks kepelbagaian etnik yang tinggi iaitu di Kuala Lumpur. Keadaan ini didapati berpunca daripada kecenderungan dalam masyarakat umum untuk bergantung kepada stereotaip yang dikaitkan dengan kategori etnik tertentu dalam meramalkan etnisiti seseorang individu yang tidak dikenali. Daripada segi epistemologi, kecenderungan ini adalah dipengaruhi oleh 'stok pengetahuan' (*stock of knowledge*) yang merupakan korpus pengetahuan yang terbina berdasarkan pengalaman peribadi atau dipelajari dalam persekitaran (Shutz & Luckman 1983). Dalam hubungan dengan orang yang tidak dikenali, kekangan maklumat mengenai individu tersebut menyebabkan pelaku perlu bergantung kepada maklumat yang sedia ada dalam stok pengetahuan mereka iaitu stereotaip yang dikonstruksi mengikut realiti sosial tafsiran autoriti dalam membuat jangkaan mengenai etnisiti seseorang pelaku sosial lain.

Berbalik kepada pendekatan dua realiti sosial, maklumat mengikut tafsiran autoriti adalah lebih mudah dan kerap diperolehi; malah dianggap sebagai lebih berwibawa, seperti buku teks dan kenyataan-kenyataan dalam surat khabar dan media elektronik. Informasi daripada sumber sebegini lazimnya bersifat makro dan superfisial. Malangnya, tidak kurang ada informasi yang bersifat tangkap muat kesan daripada *knee-jerk reaction* oleh sesetengah pihak berautoriti misalnya dalam ruang politik tempatan yang berlandaskan kepada politik perkauman. Pendedahan kepada informasi yang dijana mengikut acuan ilmu kolonial dalam jangka panjang menyebabkan realiti sosial tafsiran autoriti telah menjadi apa yang Durkheim gelarkan sebagai 'fakta sosial' dalam masyarakat Malaysia khususnya di Semenanjung. Keterpinggiran kumpulan etnik minoriti dalam wacana etnik masyarakat pluralistik di Malaysia adalah tergambar dalam respon Profesor Ulung Datuk Dr. Shamsul Amri Baharuddin berkenaan insiden peserta Punjabi Sikh dalam Program Khidmat Negara yang dipotong rambutnya. Menurut beliau, masyarakat di Malaysia akan gagal jika disuruh memberi jawapan mengenai sepuluh perkara tentang kumpulan etnik lain di negara ini:

...this ignorance is not limited to the young and 'uneducated' but extends to most Malaysian, including politicians and parliamentarians. I'm concerned that our general knowledge about each other is low; we know little about each other...

(Hariati 2011)

Akhir kata, walaupun kepelbagaian etnik seperti yang ada di Malaysia seharusnya dilihat sebagai satu kelebihan, namun ia masih perlu dijaga dan tidak boleh dipandang ringan. Sebagai kesimpulan, artikel ini berjaya menunjukkan bahawa peminggiran kumpulan etnik minoriti daripada masyarakat umum

merupakan satu aspek yang perlu ditangani dalam usaha menyelesaikan cabaran etnisiti sebagai satu daripada sembilan kontradiksi yang dikenal pasti wujud dalam masyarakat pluralistik di Malaysia. Dalam konteks ini, satu cara penyelesaian yang boleh dilakukan ialah dengan memberi penekanan kepada keseimbangan antara pendekatan tafsiran autoriti dan tafsiran harian. Ini adalah penting untuk mendapatkan gambaran realiti sosial mengenai etnisiti dan identiti etnik masyarakat pluralistik Malaysia dengan lebih menyeluruh dan inklusif. Pendekatan tafsiran harian tidak boleh diabaikan untuk menyerlahkan kekayaan dan dinamika kepelbagaian etnik dalam masyarakat khususnya kumpulan-kumpulan etnik minoriti seperti Cina Peranakan Kelantan dan Punjabi Sikh. Pada masa yang sama, pendekatan tafsiran autoriti yang ada sekarang juga haruslah digunakan secara berhemah dan lebih bertanggungjawab. Pendekatan tersebut tidak seharusnya sekadar memberi tumpuan kepada sempadan antara empat kategori etnik secara mudah. Sebaliknya pihak berautoriti juga perlu meningkatkan usaha untuk mengatasi lompong ilmu mengenai kepelbagaian dalam dan antara kategori etnik itu sendiri. Sebagai golongan yang mempunyai autoriti dalam masyarakat, pihak berautoriti khasnya pemerintah seharusnya mengambil langkah proaktif. Dalam konteks ini, usaha yang telah dilakukan oleh agensi-agensi kerajaan seperti memperkenalkan kumpulan-kumpulan etnik minoriti melalui siri dokumentasi yang disiarkan melalui televisyen seperti Dialog Harmoni antara agama dan mengedarkan pekeliling khusus kepada pihak sekolah mengenai peraturan berkenaan *kaysh* dan *kara* oleh murid-murid Punjabi Sikh (Kementerian Pelajaran Malaysia 2011) adalah contoh-contoh permulaan yang baik.

NOTA

- ¹ Sembilan kontradiksi yang disenaraikan oleh Shamsul (2014) ialah etnisiti, agama, kelas sosial, pendidikan, bahasa, generasi (tua-muda), gender, politik federalism dan ruang (bandar-desa).
- ² Orang Punjabi adalah dari puak Indo-Aryan yang berasal dari Punjab, utara India dan Pakistan timur. Secara tradisinya, identiti Punjabi merangkumi tiga aspek yang saling bergandingan iaitu budaya, linguistik dan kawasan geografinya. Justeru, identiti Punjabi ini bebas daripada elemen bangsa, rona kulit, fahaman mahupun agama. Pendek kata, jikalau bahasa Punjabi adalah bahasa utama atau bahasa ibunda, maka sesuatu kumpulan itu dikenali sebagai etnik Punjabi. Bagi tujuan artikel ini, istilah 'Punjabi Sikh' digunakan untuk membezakan komuniti yang dikaji dengan segelintir etnik Punjabi di Malaysia yang beragama Islam, Hindu dan Kristian.

- ³ *aisi mein aavey khasam ki bani, tesra kari gyan vey Lalo*
As the Word of the Forgiving Lord comes to me, so do I express it, O Lalo

(Guru

Granth Sahib: 722)

- ⁴ Insiden yang sama turut berlaku di kalangan orang tempatan daripada etnik Thai (Mohd. Ghazali 2003).
- ⁵ Salah tanggapan sebegini mendatangkan masalah kepada orang Punjabi yang tidak dilihat sebagai seorang yang taat kepada agamanya tetapi dilabelkan sebagai pengganas dan pemberontak jalanan. Akibat daripada masalah salah identiti, terdapat beberapa kes di mana orang Punjabi menjadi mangsa jenayah benci, misalnya kes Balbir Singh di Mesa, Arizona yang telah dibunuh semata-mata kerana beliau memakai *dastar*.
- ⁶ Nama atau label sesebuah kumpulan etnik (*ethnonym*) boleh dibahagikan kepada dua jenis. Pertamanya ialah *exonym*, iaitu nama atau label yang diberikan kepada sesebuah kumpulan etnik oleh orang lain. Ia boleh jadi sama atau berbeza dengan jenis kedua iaitu *endonym* (juga dikenali sebagai *autonym*), yakni nama atau label yang digunakan oleh ahli kumpulan etnik untuk merujuk kepada komuniti sendiri (Riggs 1988). Untuk tujuan artikel ini, istilah *ethnonym* digunakan untuk merujuk nama atau label sesebuah kumpulan etnik secara umum melainkan dinyatakan secara khusus.

RUJUKAN

- Aloysius, M. 2013. Food identity and its pluralistic nature: Malaysian cuisine. Dlm. *Menyelusuri cabaran kepelbagaian: Pengalaman Malaysia terkini*, disunting oleh Pue Giok Hun, 272-295. Bangi: Institut Kajian Etnik.
- Azrul Affandi Sobry. 2011. Misteri etnik: 'Ambo Cino Kelate'. *Berita Harian*, 10 April.
- Banton, M. 2011. A theory of social category. *Sociology* 45 (2): 187-201.
- Barth, F., sunt. 1969. *Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference*. Boston: Little, Brown and Company.
- Bunnell, T. 2002. Kampung rules: Landscape and the contested government of urban(e) Malayness. *Urban Studies* 39(9): 1685-1701.
- Chin Yee Mun, Lee Yok Fee, Jayum Jawan, & Sarjit Singh Darshan. 2014. From individual choice to collective actions: ethnic consciousness in Malaysia reconsidered. *Ethnic and Racial Studies*. Doi: 10.1080/01419870.2013.863958. Tarikh capaian: 1 Julai 2014.

- Chua Bee Seok, Jasmine Adela Mutang, Lailawati Madlan, Alfred Chan Huan Zhi, Asong Joseph, Ho Cheah Joo, Suwaibah Zakaria, Rosnah Ismail & Shamsul, A. B. 2013. The perception of characteristics, behaviors, cultures and traditions toward own and other ethnic groups. *International Journal of Asian History, Culture and Tradition* 1(1): 1-10.
- DeBernardi, J. 2006. *The way that lives in the heart: Chinese popular religion and spirit mediums in Penang, Malaysia*. Stanford: Stanford University Press.
- Evers, H.-D. 2012. Spatial ethnic diversity patterns in Malaysia: what can we learn from bio-diversity research? *ISA eSymposium for Sociology*, 1-10.
- Faisal Ibrahim, Norhayati Abdul Manaf, Thong, L. K., Ezhar Tamam, Khairul Hilmi & Zalina Darman. 2010. Re-visiting Malay stereotypes: a case study among Malaysian and Indonesian Chinese students. *SEGi Review* 3(2): 153-163.
- Farah Azalea Mohamed Al Amin. 2008. Controversies surrounding Malaysian independent female director Yasmin Ahmad's first film, *Sepet*. Kertas kerja dibentangkan di 17th Biennial Conference of the Asian Studies Association of Australia, 1-3 Julai, Melbourne.
- Furnivall, J.S. 1983. *Netherlands India: a study of plural economy*. New York: AMS Press.
- Gill Darshan Singh. 2009. *Sikh community in Malaysia*. Petaling Jaya: MPH Group Publishing.
- Gordon, M. M. 1964. *Assimilation in American life*. New York: Oxford University.
- Guru Granth Sahib*.
- Hanapi Dollah. 1986. *Asimilasi budaya: kajian kes komuniti Cina di Kelantan*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Hariati Azizan. 2011. Ignorance is not bliss. *The Star*, 23 Januari.
- Hirschman, C. 1987. The meaning and measurement of ethnicity in Malaysia: an analysis of census classifications. *Journal of Asian Studies* 46(3): 555-582.
- Hirschman, C. 2013. Measurement and meaning of race and ethnicity in Malaysia: an update? Syarahan umum anjuran Universiti Malaya, 2 Mei, Kuala Lumpur.
- Holst, F. 2012. *Ethnicization and identity construction in Malaysia*. London: Routledge.
- Ismail Sualman. 1998. *Fenomena stereotaip: kesannya ke atas komunikasi*. Shah Alam: Institut Teknologi Mara.
- Jenkins, R. 2000. Categorization: Identity, social process and epistemology. *Current Sociology* 48(3): 7-25.
- Kementerian Pelajaran Malaysia. 2011. Surat pekeliling ikhtisas bilangan 3 tahun 2011: Peraturan berkenaan rambut dan pemakaian steel bangle (kara) oleh murid-murid keturunan Sikh. http://www.moe.gov.my/upload/galeri_awam/pekeliling/1307690205.pdf. Tarikh capaian: 4 Ogos 2014.
- Kua Kia Soong. 1987. *Defining Malaysian culture*. Petaling Jaya: K. Das Ink.
- Malkiat Singh & Mukhtiar Kaur Sandhu. 1971. *Some Sikh culture, customs and traditions in Malaya*. Pulau Pinang: Lopo Ghar.
- Manjit Singh Sindhu. 1991. *Sikhs in Malaysia*. Melaka: Sant Sohan Singh Ji Malacca Memorial Society.
- Mansor Mohd. Noor. 2012. *Kerencaman sosial dan penipisan batas etnik: kepelbagaian etnik dan perkongsian hidup bersama di Malaysia*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Merdeka Center. 2013a. Public Opinion Survey 2013: Peninsular Malaysia Voter Survey. <http://www.merdeka.org/v4/phocadownload/Researches/12a%20national%20poll%202013-%20press%20release%20slides%20final.pdf>. Tarikh capaian: 19 Mei 2014.
- Merdeka Center. 2013b. Peninsular Malaysia Voter Survey: Issues of Voter Concern, December 28, 2012. <http://www.merdeka.org/v4/phocadownload/Researches/poll%20release%20dec%202012%20-%20voter%20issues.pdf>. Tarikh capaian: 19 Mei 2014.
- Miles, R., & Brown, M. 2003. *Racism*. New York: Routledge.
- Mohd. Ghazali Abdullah. 2003. Keunikan budaya Kelantan dalam perpaduan kaum Cina, Melayu dan Siam dari perspektif bahasa dan budaya. Dlm. *Peradaban Melayu Timur Laut*, disunting oleh A. Aziz Deraman, 76-89. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Pue Giok Hun. 2009. On being Peranakan Chinese of Kelantan: embodiment and mistaken ethnic identity. Kertas kerja dibentangkan di Southeast Asia Psychology Conference, 10 Julai, Kota Kinabalu, Sabah.
- Riggs, F.W. 1988. *The Intercosta manual: towards an international encyclopedia of social science terms*. Paris: UNESCO.
- Samovar, L.A., Porter, R.E. & McDaniel, E.R. 2010. *Communication between cultures*. Edisi Ketujuh. Boston: Wadsworth.
- Sarjit Singh. 1999. Diaspora dan masalah identiti Sikh di Malaysia. *Akademika* 56: 183-192.
- Shamsul, A. B. 2001. 'Malay' and 'Malayness' in Malaysia reconsidered: a critical review. *Communal/Plural* 9(1): 69-80.
- Shamsul, A. B. 2006. Identity contestation in Malaysia: a comparative commentary on 'Malayness' and 'Chineseness'. Dlm. *Inter-ethnic relations in Malaysia: selected readings*, disunting oleh Jayum A. Jawan & Zaid Ahmad, 118-139. Serdang: Universiti Putra Malaysia Press.

- Shamsul, A. B. 2014. Perpaduan, kesepaduan dan penyatupaduan: satu negara, satu kata akar, tiga konsep keramat. Ucapan dasar pada Persidangan Pemantapan Citra Kenegaraan: Perkongsian Pengalaman di Universiti Kebangsaan Malaysia, 19-21 Januari, Bangi.
- Shamsul, A.B. Sunt. 2012. *Modul hubungan etnik*. Edisi Kedua. Bangi: Institut Kajian Etnik.
- Shamsul, A.B. 1996. Debating about identity in Malaysia: A discourse analysis. *Southeast Asian Studies* 34(3): 476-499.
- Shamsul, A.B. 1999. Identity contestation in Malaysia: A comparative commentary on 'Malayness' and 'Chineseness'. *Akademika* 55: 17-37.
- Shutz, A. & Luckman, T. 1983. *The structures of the life-world*. Jil. ke-2. Evanston: Northwestern University Press.
- Tan Chee Beng. 1982. Peranakan Chinese in northeast Kelantan with special reference to Chinese religion. *JMBRAS* 55: 26-52.
- Tan Chee Beng. 2005. Chinese in Malaysia. *Encyclopedia of Diasporas: Immigrant and refugee cultures around the world*, disunting oleh Ember, M., Ember, C.R. & Skoggard, I., 697-705. New York: Springer Science+Business Media.
- Taylor, C. 1994. The politics of recognition. Dlm. *Multiculturalism: Examining the politics of recognition*, disunting oleh Guttman, A., 25-74. Princeton: Princeton University Press.
- Teo Kok Seong. 2003. *The Peranakan Chinese of Kelantan: A study of the culture, language and communication of an assimilated group in Malaysia*. London: Asean Academic Press.
- Tong Chee Kiong. 2006. The Chinese in contemporary Malaysia. Dlm. *Race, ethnicity and the state in Malaysia and Singapore*, disunting oleh Lian, K. F., 95-119. Leiden: Koninklijke Brill NV.
- Winzeler, R.L. 1983. The ethnic status of the Rural Chinese of the Kelantan Plain. Dlm. *The Chinese in Southeast Asia: Identity, culture and politics*, disunting oleh Gosling, P. & Lim, L.Y.C., 34-55. Singapura: Maruzen Asia.
- Zaki Samsudin. 2010. Menangani prejudis dan stereotaip negatif kaum. Centre for Policy Initiatives. <http://www.cpiasia.net/v3/index.php/219-contributors-sp-642/contributors/1848-menangani-prejudis-and-stereotaip-negatif-kaum->. Tarikh capaian: 11 Julai 2014.

Pue Giok Hun (corresponding author)
 Institut Kajian Etnik (KITA)
 Universiti Kebangsaan Malaysia
 43600 Bangi
 Selangor Darul Ehsan
 E-mail: ghpue@ukm.edu.my

Charanjit Kaur
 Jabatan Pengajian Umum
 Fakulti Industri Kreatif (FCI)
 Kampus Petaling Jaya
 Universiti Tunku Abdul Rahman
 No. 3, Jalan 13/6
 46200 Petaling Jaya
 Selangor
 E-mail: charanjit@utar.edu.my

Received: 21 May 2013
 Accepted: 2 August 2014